

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
КАФЕДРА ПРАВОЗНАВСТВА**

РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
для студентів спеціальності 081 «Право»

Полтава 2016

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: **Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і
торгівлі»**

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: **Гладкий С.О.** – д.ю.н., професор, професор
кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гусарєв С. Д. – д. ю. н., професор, полковник міліції, начальник кафедри теорії
держави та права НАВС;

Скрильник О. О. – к. ю. н., доцент кафедри державного управління і права
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Обговорено і схвалено
на засіданні кафедри правознавства
протокол № 10 від 31 травня 2016 р.
Завідувач кафедри _____ проф. Лаврик Г. В.

УЗГОДЖЕНО

На засіданні науково-методичної групи з
напрямку підготовки/спеціальності,
протокол № 3 від 31 травня 2016 року.
Голова науково-методичної групи
_____ проф. Лаврик Г. В.

СХВАЛЕНО

Голова науково-методичної ради
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
« ____ » _____ 2016 р.
_____ проф. Рогоза М. Є.

ВСТУП

Розвиток громадянського суспільства в Україні як одне з пріоритетних завдань, що постали перед українською спільнотою на початку XXI століття, потребує для свого успішного вирішення задіяння всіх можливих ресурсів (засобів), які слугуватимуть зростанню рівня правосвідомості та правової культури громадян держави. Серед зазначених засобів провідну роль відіграють ті, що за своєю природою, походженням і призначенням мають стосунок до цивілістики, прямо чи опосередковано слугують ефективному правовому регулюванню приватно-правових відносин. Зважаючи на історичне значення рецепції римського права у правових системах країн континентальної Європи, до числа яких належить і Україна, вивчення навчальної дисципліни «Римське приватне право» слід вважати важливою та невід'ємною частиною правової освіти студентів і, відповідно, одним з інструментів позитивної трансформації вітчизняного громадянського суспільства. Римське приватне право небезпідставно вважається значним і величним досягненням світової культури, яке піднесло юридичну справу на верхівку людського духу і моральності.

Предметом навчальної дисципліни є приватне (цивільне) право античного Риму. Основна увага приділяється правовим інститутам, які були найбільшою мірою опрацьовані юристами стародавнього Риму та зумовили подальший розвиток приватного (цивільного) права майже всіх держав континентальної Європи і більшості країн світу, в тому числі сучасної України.

Міждисциплінарні зв'язки визначаються історичним змістом навчальної дисципліни та водночас її тісним зв'язком з низкою галузевих дисциплін (насамперед, з цивільним та сімейним правом України). У структурно-логічній схемі викладання правових дисциплін навчальна дисципліна «Римське приватне право» має розташовуватися на одному рівні з навчальною дисципліною «Теорія держави і права» і передувати вивченню дисциплін цивілістичного циклу (цивільного права, сімейного права, цивільного процесуального права та ін.).

Пропонована програма навчальної дисципліни «Римське приватне право» структурована згідно з особливостями організації навчального процесу і складається з двох логічно взаємопов'язаних **модулів**:

I модуль – «Загальна частина римського приватного права»;

II модуль – «Особлива частина римського приватного права».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення з історією виникнення і розвитку римського приватного права, його джерелами, змістом, історичним і сучасним значенням. «Римське приватне право» є дисципліною, яка закладає не тільки основи правової культури, а й юриспруденції загалом, дає знання про історію становлення та розвитку багатьох інститутів сучасного права.

1.2. **Основними завданнями** вивчення навчальної дисципліни є:

- ознайомлення з історією становлення і розвитку римського приватного права, його системою та джерелами;
- засвоєння основних теоретичних положень римського приватного права як підґрунтя подальшого розвитку цивілістичної думки;
- вивчення основних інститутів римського приватного права;
- вироблення у студентів поваги до правових пам'яток минулого та набуття навичок їх використання для розвитку правового мислення.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- історичні етапи становлення і розвитку римського приватного права та його значення для сучасної юриспруденції;
- основні джерела римського приватного права;
- основні правові інститути й теоретичні положення римського приватного права;
- особливості здійснення судочинства та види позовів в античному Римі;
- особливості правового регулювання сімейних правовідносин;
- правовий статус осіб в античному Римі;
- особливості правового регулювання майнових відносин;
- особливості правового регулювання зобов'язальних відносин;
- особливості давньоримського спадкового права.

вміти:

- аналізувати правові явища з використанням понять та інших правових засобів, вироблених юристами Стародавнього Риму;
- здійснювати порівняльний аналіз римського права (окремих його інститутів) і сучасного цивільного права;
- використовувати набуті знання у процесі вивчення чинного в Україні цивільного права.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Модуль 1

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Тема 1. ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Поняття римського права. Основні етапи розвитку римського права. Принципи римського права.

Поділ римського права на приватне і публічне. Основні системи римського приватного права. Взаємозв'язок цивільного права та права народів. Інституційна та пандектна структура римського приватного права.

Історичне значення римського приватного права. Поняття, види, типи і форми рецепції права. Загальні положення про рецепцію римського права. Рецепція римського права у Європі. Рецепція римського права в Україні. Значення римської юриспруденції для розвитку сучасного права.

Предмет римського приватного права як навчальної дисципліни. Мета і завдання вивчення римського приватного права. Методи вивчення римського приватного права. Джерела вивчення римського приватного права.

Тема 2. ДЖЕРЕЛА РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Значення терміна «джерело права». Поняття і види джерел римського приватного права. Jus scriptum (писане право). Jus non scriptum (неписане право).

Звичаї. Закони XII таблиць як збірник звичаєвого права.

Закони у Стародавньому Римі. Постанови народних зборів. Сенатусконсульти. Імператорські конституції. Едикти імператорів. Рескрипти. Мандати. Декрети. Кодифікація імператорських конституцій.

Едикти магістратів (претора, курильного едила, правителя провінції) як специфічна форма правотворення. Кодифікація едиктів.

Діяльність юристів. Форми діяльності юристів у Стародавньому Римі. Консультації правознавців. Твори римських юристів. Інституції Гая. Дигести. Твори римських істориків. Твори римських ораторів, письменників, сатириків, філософів тощо.

Кодифікація римського права. Кодифікація Юстиніана. Кодекс Юстиніана. Дигести. Інтерполяції. Новели. Звід цивільного права.

Тема 3. ОСОБИ У РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Поняття особи у Стародавньому Римі. Види суб'єктів права. Статус свободи. Статус громадянства. Сімейний статус.

Цивільна правоздатність. Виникнення та припинення цивільної правоздатності. Зміст цивільної правоздатності. Обсяг цивільної правоздатності.

Дієздатність. Чинники, які впливали на дієздатність у Стародавньому Римі. Види дієздатності. Опіка і піклування.

Основний поділ населення Римської держави на вільних і рабів. Римське громадянство (виникнення, набуття, припинення). Правове становище римських громадян. Правове становище латинів. Правове становище перегринів. Правове становище вільновідпущеників. Правове становище колонів. Правове становище рабів.

Юридичні особи (*universitas*). Ознаки юридичної особи. Види юридичних осіб. Виникнення та припинення юридичних осіб у Стародавньому Римі.

Представництво та його види в Стародавньому Римі. Діяльність прокуратора як вид добровільного представництва. Діяльність на підставі договору доручення.

Тема 4. СІМЕЙНИЙ СТАТУС ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Особливості регулювання сімейних відносин на різних етапах історії Стародавнього Риму. Римська сім'я. Споріднення. Поняття агнатської та когнатської сім'ї. Особи свого права та особи чужого права. Глава родини (*pater familias*). Лінії та ступені споріднення. Свояк.

Шлюб і його види. Законний римський шлюб. Шлюб з чоловічою владою. Шлюб без чоловічої влади. Конкубат. Контуберніум. Укладення шлюбу. Форми шлюбних церемоній. Умови вступу до шлюбу. Підстави припинення шлюбу. Розлучення.

Правові відносини подружжя. Особисті та майнові відносини подружжя у шлюбі з чоловічою владою. Особисті та майнові відносини подружжя у шлюбі без чоловічої влади. Посаг (придане). Дошлюбне дарування.

Відносини батька і дітей. Батьківська влада. Підстави встановлення батьківської влади над дітьми. Узаконення. Усиновлення. Арогація. Адопція. Підстави припинення батьківської влади. Відносини між матір'ю і дітьми.

Тема 5. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ. ПОЗОВИ

Форми захисту порушених прав у Стародавньому Римі.

Поняття і види приватної саморозправи. Самооборона. Обмеження приватної саморозправи. Встановлення системи викупів. Припинення приватної саморозправи.

Поняття судового процесу. Види судового процесу. Легісакційний процес, його стадії. Формулярний процес. Позовні форми звернення. Інтенція. Демонстрація. Кондемнація. Ад'юдикація. Процесуальне представництво. Екстраординарний процес.

Поняття і види позовів. Речовий позов (*actio in rem*). Персональний або особистий позов (*actio in personam*). *Actio stricti juris* (позов “суворого права”) та *actio bonae fidei* (позов “доброї совісті”). *Actio directa* (“прямий позов”) та *actio contraria* (“зворотний позов”). *Actio utilis* (позов за аналогією). *Actio ficticia* (позов з фікцією). Кондикційний позов. Позови штрафні та реіперсекюторні. *Actio poxales* (ноксальний позов).

Позовна давність. Початок, переривання та призупинення перебігу позовної давності. Відмінність законних строків від позовної давності.

Спеціальні засоби преторського захисту. Інтердикти. Стимуляція. Реституція. Введення у володіння.

Модуль 2

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Тема 6. РЕЧІ ТА РЕЧОВІ ПРАВА: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Поняття речей у римському праві. Класифікація речей. Поняття майна.

Речі божественного права (*res divini iuris*) і речі людського права (*res humani iuris*). Речі приватні та публічні. Речі природного походження та речі штучно створені. Речі тілесні (*res corporales*) та безтілесні (*res incorporales*). Речі, допущені до обігу (*res in commercio*) та речі, вилучені з обігу (*res extra commercium*). Співвідношення понять товар і річ.

Речі манципні та неманципні (*res mancipi* та *res nec mancipi*). Ритуал «*mancipatio*». Речі рухомі (*res mobiles*) та нерухомі (*res immobiles*).

Речі індивідуальні (*species*) і родові (*genera*). Речі споживні (*res quae usu consumuntur*) та неспоживні (*res quae usu non consumuntur*). Подільні та неподільні речі. Речі прості, складні та складені. Плоди і доходи. Послуги залежних осіб (*mercedes*). Рента із земельних ділянок (*pensiones*). Проценти з капіталу (*usure*).

Поняття речового і зобов'язального права. Види речових прав.

Тема 7. ВОЛОДІННЯ

Поняття володіння (*possessio*) у римському праві. Володіння (посідання) і право володіння. Історичні умови виникнення інституту володіння у Стародавньому Римі. Фактичний склад відносин володіння (*animus possidendi* та *corpus possessionis*). Співвідношення володіння з правом власності.

Умови встановлення володіння (фактичне панування над річчю та володільницьке волевиявлення). Способи та правові наслідки набуття законного та незаконного (добросовісного і недобросовісного) володіння. Припинення володіння.

Первісне та похідне володіння. Натуральне та цивільне (інтердиктне) володіння. Володіння кредитором річчю, яку передано в реальну заставу. Володіння в порядку секвестру. Прекарне володіння.

Посесорний і петиторний захист володіння. Види володільницьких інтердиктів.

Тема 8. ПРАВО ВЛАСНОСТІ

Формування поняття про право власності у Стародавньому Римі. Характерні риси відносин власності.

Поняття і зміст права власності. Право володіння. Право користування та право збору плодів (право одержувати прибутки). Право розпорядження. Право захисту. Обмеження права власності.

Види права власності. Квіритська власність. Провінційна власність. Преторська або бонітарна власність. Спільна власність.

Спосіб набуття права власності (*modus acquirendi*) і титул набуття (*titulus acquirendi*). Первісні способи набуття права власності. Захоплення безгосподарної речі (*occupatio*). Переробка речі (*specificatio*). Злиття (*confusio*) та змішування (*commixtio*) речей. З'єднання речей (*accessio*). Набувальна давність (*usucapio*). Правові способи похідного набуття права власності (манципація, уступка права, традиція). Припинення права власності.

Захист права власності. Віндикаційний позов (*res vindicatio*). Негаторний позов (*actio negatoria*). Прогібіторний позов (*actio prohibitoria*). Публіціанський позов (*actio in rem Publiciana*).

Тема 9. ПРАВА НА ЧУЖІ РЕЧІ

Історичні умови виникнення прав на чужі речі у Стародавньому Римі. Поняття та особливості прав на чужі речі. Види прав на чужі речі.

Сервітути: поняття та види. Законні, договірні, заповідальні й преторські сервітути. Способи встановлення сервітутних прав. Припинення сервітутних прав. Захист сервітутів. Земельні (предіальні) сервітути, їх особливості. Міські та сільські сервітути. Приватні та публічні сервітути. Особисті (персональні) сервітути. Узупрукт. Узус. Право користування чужим житлом (для проживання). Право користування чужою робочою силою (рабами) або тваринами (худобою).

Емфітевзис (право користування чужою земельною ділянкою сільськогосподарського призначення). Підстави встановлення емфітевзису. Права та обов'язки емфітевта та власника земельної ділянки. Захист емфітевзису. Припинення емфітевзису.

Суперфіцій (право користування чужою земельною ділянкою для забудови в межах населеного пункту). Підстави встановлення суперфіцію. Права та обов'язки суперфіціаря і власника земельної ділянки. Припинення суперфіцію.

Право застави (заставне право). Поняття застави. Форми застави. Фідуціарна угода. Пігнус. Іпотека: поняття, види, підстави виникнення і припинення.

Тема 10. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Поняття зобов'язання та його роль в економічному житті суспільства. Зміст зобов'язання. Відмінність речового та зобов'язального права.

Види зобов'язань. Цивільні (*civiles*), преторські (*honorariae*) та натуральні (*naturales*) зобов'язання. Подільні (*obligatio dividue*) та неподільні (*obligatio individue*) зобов'язання. Альтернативні зобов'язання. Факультативні зобов'язання. Односторонні та двосторонні зобов'язання.

Сторони в зобов'язанні. Множинність осіб у зобов'язанні. Часткові та солідарні зобов'язання. Заміна осіб у зобов'язанні. Новація. Цесія. Переведення боргу.

Підстави виникнення зобов'язань. Поняття і види юридичних фактів.

Виконання зобов'язань. Вимоги належного виконання зобов'язань. Забезпечення виконання зобов'язань. Порука (*adpromissio*). Завдаток (*arra*). Неустойка (*stipulatio poenae*). Застава.

Поняття невиконання або неналежного виконання зобов'язань. Вина. Форма вини (умисел та необережність). Майнова шкода (збитки). Наслідки невиконання зобов'язань. Підстави звільнення боржника від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань. Випадок (casus). Непереборна сила (vis major).

Припинення зобов'язань, крім виконання. Новація. Залік. Поєднання кредитора і боржника в одній особі. Неможливість виконання (impossibilium). Звільнення від боргу (remissio debiti).

Тема 11. ДОГОВОРИ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Поняття і види договорів. Односторонні та двосторонні договори. Договори «суворого права» та договори «доброї совісті». Консенсуальні, реальні, вербальні та літеральні контракти. Пакти.

Зміст договору та його елементи (істотні, звичайні, випадкові). Умови і строки в договорі. Мета договору.

Умови дійсності договорів. Законність договору. Вільне волевиявлення сторін. Помилка. Обман. Правоздатність і дієздатність сторін договору. Визначеність змісту договору. Форма договору. Реальна можливість виконання договору.

Укладення договору. Оферта. Акцепт.

Тема 12. ОКРЕМІ ВИДИ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Вербальні контракти (verbis). Стипуляція (stipulatio). Клятвена обіцянка вільновідпущеника (jusjurandum liberti). Встановлення приданого (dotis dictio).

Літеральні (письмові) контракти (litteris), способи їх укладення. Журнал (adversaria). Книга прибутків і видатків (codex accepti et expensi). Синграф (syngrapha). Хірограф (chirographum).

Консенсуальні контракти, їх види. Договір купівлі-продажу (emptio-venditio). Договір найму речей (locatio rei). Договір найму послуг (locatio conductio operarum). Договір найму роботи (locatio conductio operis). Договір доручення (mandatum). Договір про сумісну діяльність або договір товариства (societas).

Реальні контракти. Позика (matuum). Позичка (commodatum). Зберігання, схов (depositum). Договір застави (contractus pignoratitius).

Поняття та види безіменних (інномінальних) контрактів. Договір міні (permutatio). Оціночний договір (aestimatum). Прекарій (precarium).

Пакти (pactum). Додаткові (приєднані) пакти. Преторські пакти. Законні (імператорські) пакти.

Тема 13. ПОЗАДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Зобов'язання ніби з договорів (квазіконтрактів). Поняття та ознаки ведення чужих справ без доручення. Права та обов'язки гестора (negotiorum gestor) і господаря (dominus negotii).

Зобов'язання, що виникали з безпідставного збагачення (condicti sine causa). Позов про стягнення оплаченого неіснуючого боргу (conditio indebiti). Позов про повернення наданого, мета якого не здійснилася (conditio causa data

causa non secuta). Позов про повернення одержаного від крадіжки (concoctio ex causa furtiva). Позов про набуття за несправедливою підставою (concoctio ex causa injusta).

Деліктні зобов'язання. Особиста образа (injuria). Крадіжка (furtum). Пограбування (rapina). Неправомірне знищення або пошкодження чужого майна (damnum injuria datum). Загроза (metus). Обман (dolus malus).

Квазіделікти (quasi ex delicto). Відповідальність судді за неналежне здійснення судового провадження. Відповідальність за викинуте або вилите із помешкання на вулицю. Відповідальність за небезпечне для оточення виставлене, підвішене або вивішене майно. Відповідальність власників готелів, заїжджих дворів, судноволодільців за шкоду, завдану майну постояльців або пасажирів.

Тема 14. СПАДКОВЕ ПРАВО

Поняття спадкового права. Спадкування (hereditas). Спадкове майно (спадкова маса, спадщина). Спадкодавець і спадкоємець. Види спадкування. Відумерла спадщина (bona vacantia).

Основні етапи розвитку римського спадкового права. Спадкування за jus civile. Спадкування за преторським едиктом. Спадкування за імператорськими законами. Спадкування за правом Юстиніана.

Стадії процесу спадкування. Відкриття спадщини. «Лежача» (hereditas jacens) спадщина. Прийняття спадщини (hereditas aditio). Спадкова трансмісія. Захист спадкових прав.

Спадкування за заповітом. Поняття заповіту (testamentum). Заповідальна правоздатність. Приватні та публічні заповіти. Усні та письмові заповіти. Структура заповіту. Призначення спадкоємця. Обмеження заповідальної свободи в римському праві. Обов'язкова частка в спадщині. Втрата заповітом сили.

Спадкування за законом. Черги спадкоємців.

Сингулярне наступництво. Легат (legatum), порядок його отримання. Обмеження легатів в римському праві. Чверть Фальцидія. Фідеїкоміс (fideicommissum).

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Агафонов С.А. Римське право : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Київський національний економічний ун-т. – К. : КНЕУ, 2005. – 144 с.
2. Гай. Институции / Перевод Ф. Дыдынского / Под ред. Л.Л. Кофанова и В.А.Савельева. – М.: Юристъ, 1997. – 368 с.
3. Дигесты Юстиниана / Перевод с латинского; Отв. ред. Л.Л. Кофанов. В восьми томах. – М.: «Статут», 2002. – 231 с.
4. Кирпичов О.А., Соловйова В.В. Римське приватне право : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Донецьк : Юго-Восток, 2007. – 320 с.
5. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Римське приватне право. Академічний курс : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – К. : Ін Юре, 2012. – 390 с.
6. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право : підруч. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.
7. Підпригора О.А. Римське приватне право. Академічний курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів. – 3 вид., перероб. та доп. – К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2001. – 440 с.
8. Барінова М.Н., Максименко С.Т. Римское частное право : учеб. пособие для студ. вузов. – М. : Юстицинформ, 2006. – 208 с.
9. Римське приватне право : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [І.О. Ізарова, Т.М. Вахонєва, Н.В. Павловська] ; за заг. ред. канд. юрид. наук І.О. Ізарової. – Чернігів : [Черніг. держ. ін-т права, соц. технологій та праці], 2010. – 300 с.
10. Макарчук В.С. Римське приватне право : навч. посіб. для студ. вузів. – К. : Атіка, 2007. – 256 с.
11. Трофанчук Г.І. Римське приватне право : навч. посіб. для студ. вузів. – К. : Атіка, 2006. – 248 с.
12. Скрипилев Е.А. Основы римского права : Конспект лекций. – 4-е изд. – М.: Ось-89, 2005. – 208 с.
13. Сліпченко С.О., Шишка Р.Б. Римське приватне право в таблицях / Національний ун-т внутрішніх справ. – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2001. – 252 с.

Додаткова література:

14. Агафонов С. Особливості припинення шлюбу розлученням за стародавнім римським цивільним правом // Юридичний журнал. – 2005. – № 10. – С. 64-66.
15. Балко О. Становлення інституту шлюбу в римському праві та у країнах романо-германського типу правової системи // Віче. – 2010. – № 12. – С.5-6.
16. Безклубий І. Інститут евікції в Стародавньому Римі та цивільному праві України // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 5. – С.44-55.
17. Безрук Л. Розвиток інституту іпотеки в Стародавньому Римі // Економіка, Фінанси, Право. – 2009. – № 5. – С.34-38.

18. Берестова І. Безпідставне збагачення: інститут набуття, зберігання майна без достатньої правової підстави у системі римського права // Вісник прокуратури. – 2003. – № 10. – С. 60-64.
19. Братасюк В. Римське право як форма вираження принципу суб'єктивно-індивідуальної волі // Українське право. – 2003. – №1. – С. 207-212.
20. Браткин Д. Судебный прецедент в римском Египте (I-III вв. н.э.) // Весник древней истории. – 2008. – № 3. – С. 81-93.
21. Буткевич О. Міжнародно-правові погляди глосаторів і постглосаторів // Часопис Київського університету права. – 2007. – № 3. – С.169-173.
22. Васильченко В.В. Рецепція римського спадкового права у сучасному спадковому праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський нац.ун-т ім.Т.Шевченка. – К.: Київський нац.ун-т ім.Т.Шевченка, 1997. – 19 с.
23. Васильченко В.В. Римське спадкове право на тлі права сучасного. – Запоріжжя: Верже, 1999. – 130 с.
24. Вовк В. Взаємозв'язок релігії, магії і права у римській культурі // Часопис Київського університету прав. – 2008. – № 4. – С. 24-29.
25. Вовк В. Знаково-символічний характер одягу в межах римського права // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 2. – С. 267-274.
26. Вовк В. Приватно-правова технологія стародавніх римлян як конструювання правової реальності // Адвокат. – 2009. – № 2. – С. 22-25.
27. Вовк В. Промовляння і мовчання як конструктивні елементи римського права // Адвокат. – 2009. – № 3. – С. 39-42.
28. Вовк В. Римська правова дійсність і комедії Плавта // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 1. – С. 23-27.
29. Вовк В. Смерть та мертве тіло як елементи римського права // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 4. – С. 26-31.
30. Вовк В. Тіло раба як феномен правової дійсності // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 1. – С. 25-30.
31. Вовк В. Юридична рівність у римському праві // Адвокат. – 2009. – № 6. – С. 29-32.
32. Вовк В.М. Римське право як феномен правової дійсності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12 / Нац. акад. внутр. справ. – К., 2011. – 32 с.
33. Гетьман-Павлова І. Народные иски из квазиделиктов в римском праве // Государство и право. – 2007. – № 5. – С. 101-108.
34. Гонгало Р.Ф. Суперфіцій у римському праві та контексті правової його рецепція у сучасному цивільному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К.: НАН України ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2000. – 18 с.
35. Гусарєв С. Юридична професія в контексті правової спадщини Риму // Часопис Київського університету права. – 2006. – № 1. – С. 21-24.
36. Гутьєва В.В. Емфітевзис у римському праві та його рецепція у праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львівський нац.ун-т ім. Івана Франка. – К.: НАН України ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2000. – 18 с.

37. Дмитрієва Ю. Виникнення та розвиток інституту простого товариства: роль римського приватного права у цьому процесі // Право України. – 2007. – № 6. – С.126-130.
38. Достдар Р. Рецепція греко-римського права в цивільному уложенні // Юридична Україна. – 2009. – № 1. – С. 65-66.
39. Древний Рим : энциклопедический справочник : пер. с англ. / Л. Адкинс, Р. Адкинс. – М.: Вече, 2009. – 528 с.
40. Древний Рим. Взлет и падение империи : пер. с англ. / С. Бейкер. – СПб. : Амфора, 2008. – 452 с.
41. Задорожній Ю.А. Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім'ї та Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К.: Київський національний ун-т внутрішніх справ, 2008. – 21 с.
42. Задорожній А. «Руська правда» і Римське право: порівняльний аспект // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – №1. – С.49-53.
43. Задорожній Ю. Започаткування римським правом принципів права у країнах романо-германської правової сім'ї // Право України. – 2010. – № 3. – С. 272-276.
44. Задорожній Ю. Роль римського права у процесі становлення та розвитку університетів у країнах Західної Європи // Право України. – 2009. – № 3. – С.153-160.
45. Задорожній Ю. Формування інституту позадоговірних зобов'язань у римському праві // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 13. – С.113-117.
46. Закорецька Л. Види прав на чужі речі: порівняльний аналіз за римським приватним правом та сучасним цивільним правом // Право України. – 2007. – № 8. – С. 104-107.
47. Иванова И. Защита прав лиц, не участвовавших в деле, в римском гражданском процессе // Вестник Моск. ун-та. Сер.11. Право. – 2009. – №1. – С. 81-92.
48. Качур В. Природні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – С. 8-12.
49. Качур В. Соціальні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 23-27.
50. Качур В. Співвідношення понять «Persona», «Status» і «Caput» у римському праві // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 21-25.
51. Колосова А. Римське приватне право та його вплив на розвиток сучасного цивільного права // Юридична Україна. – 2006. – № 9. – С. 22-25.
52. Кофанов Л. Римская civitas и муниципальное право эпохи Республики // Вестник Древней истории. – 2007. – № 3. – С. 101-119.
53. Кофанов Л. Сакральное право и эволюция так называемых «Царских законов» в VIII-VI вв. до н.э. // Вестник Древней истории. – 2006. – № 1. – С. 41-71.

54. Кузищин В. Формирование права частной собственности в Римской юриспруденции во II-I вв. до н.е. // Вопросы истории. – 2008. – № 6. – С. 26-36.
55. Лингготт З. Право и юрисдикция в римском праве // Весник древній історії. – 1998. – № 4. – С.30-36.
56. Майданник Н. Поняття і місце натуральних зобов'язань у приватному праві Стародавньому Риму // Юридична Україна. – 2007. – № 8. – С. 64-69.
57. Михайлюк О. Формування інституту поруки у римському приватному праві // Юридична Україна. – 2005. – № 2. – С. 34-39.
58. Павленко Д. Принцип добросовісності в римському праві та зобов'язальному праві України: порівняльний аналіз // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 4. – С. 129-132.
59. Паракуда О. Виникнення ідеї гарантії як способу забезпечення зобов'язань у римському приватному праві // Наше право. – 2008. – № 4. – С. 16-21.
60. Петрова Л.В., Петренко С.В. До рецепції римського права // Правова держава. – 2002. – С. 426-433.
61. Підпригора О. Захист володіння за римським приватним правом // Право України. – 1999. – № 4. – С. 18-35.
62. Підпригора О. Римське право і майбутнє правової системи України // Вісник академії правових наук України. – 1999. – №1. – С.95-103.
63. Піцан О. Відносини творчості та їх правове регулювання у Стародавньому Римі // Адвокат. – 2004. – № 4. – С. 40-42.
64. Прутян Д. Інститут опіки за римським правом та його рецепція в сучасному законодавстві України // Юридический весник. – 2000. – № 4. – С.145-151.
65. Рабінович С. З історії античного праворозуміння // Юридична Україна. – 2006. – № 10. – С. 6-9.
66. Рабінович С. Нормативні образи «природного»: римське право і сучасність // Вісник академії правових наук України. – 2008. – № 2. – С.47-56.
67. Рибачок В. Становлення інституту іпотеки та механізму оформлення іпотечних договорів за часів римського права // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 3. – С.150-156.
68. Римське право і сучасність : матеріали Міжнар. наук. конф., 24 трав. 2013 р. / Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Півд. регіон. центр Нац. акад. прав. наук України, Міжнар. гуманіт. ун-т ; [упоряд.: Н. С. Адаховська ; за заг. ред. Є. О. Харитонова]. – О. : Фенікс, 2013. – 364 с.
69. Римське право та правова культура Європи / ред. А. Дембінські, М. Йоньца ; Люблінський католицький ун-т Іоана Павла II, Люблінська школа бізнесу Фундації Розвитку ЛКУ. – Люблін : Видавництво Люблінського католицького ун-ту, 2008. – 141 с.
70. Русу С.Д. Суб'єктний склад деліктних зобов'язань за римським приватним правом та у сучасному цивільному праві України // Юридический весник. – 2004. – № 4. – С.110-116.
71. Северова О. Представництво за римським правом // Юридический весник. – 2000. – № 4. – С.112-115.

72. Сильвестрова Е. Проблемы развития системы источников права в постклассическую эпоху (IV-VI н.э.) // Вестник Древней истории. – 2007. – № 4. – С.178-183.
73. Сморгчов А. Источники и характер магистратского права на ауспиции: анализ акта *Renuntiatio* // Вестник древней истории. – 2010. – № 1. – С. 31-49.
74. Соколинський Д. Притримання у римському праві // Вісник Одеського ін-ту внутр. справ. – 2005. – № 3. – С.156-162.
75. Спиченко Н. Правовое положение вольноотпущенника в эпоху Римской империи // Вестник Древней истории. – 2006. – № 1. – С. 23-39.
76. Тарнавська А. Правовий та юридичний статус особи у Древньому Римі // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С.199-204.
77. Харитоновна О. Циклічний розвиток європейської цивілізації як чинник рецепції античного права // Середньовічна Європа: погляд з кінця ХХ століття: матеріали міжнародної наукової конференції. – Чернівці, 2000. – С. 12-17.
78. Шаркова І. Добросовісність (*bona fides*) в системі понять римського приватного права // Юридична Україна. – 2006. – № 12. – С. 56-60.
79. Шаркова І.М. Римське приватне право (казуси добросовісності) : навч. посіб. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака. – К.: НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, 2013. – 103 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Контрольні заходи здійснюються науково-педагогічними працівниками і включають поточний і підсумковий контроль. Об'єктами системи поточного та підсумкового контролю є робота студентів на семінарських (практичних) заняттях та виконання ними індивідуальних (домашніх) завдань. Поточний контроль здійснюється при проведенні семінарських (практичних) та індивідуальних занять і має на меті перевірку рівня засвоєння студентом навчального матеріалу дисципліни.

Під час проведення семінарських занять застосовуються такі методи контролю, як усне та письмове опитування студентів з питань, визначених планами семінарських занять, дискусійне обговорення проблемних питань з теми заняття, усне та письмове складання студентами тестів. При проведенні практичних занять – контроль здійснюється при розв'язуванні окремими студентами біля дошки та «малими групами» комплексу практичних задач і проблемних ситуацій.

Поточний контроль під час індивідуально-консультативних занять здійснюється за допомогою відповідних тестів в усній або письмовій формі. Такий контроль застосовується стосовно тих студентів, які мають поточну заборгованість із поважних причин. Поточний контроль виконання студентами індивідуальних (домашніх) завдань здійснюється за допомогою перевірки викладачем результатів розв'язання таких завдань.

Підсумкове оцінювання знань з дисципліни здійснюється у формі екзамену.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни складається із суми балів за результатами поточного контролю знань. Загальна сума набраних балів протягом семестру за поточну успішність максимально складає 100. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується в ПУЕТ, з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Оцінка «відмінно» (90-100 балів) передбачає, що студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.

Оцінка «дуже добре» (82-89 балів) передбачає, що студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує справи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.

Оцінка «добре» (74-81 бал) передбачає, що студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача й самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.

Оцінка «задовільно» (64-73 бали) передбачає, що студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.

Оцінка «достатньо» (60-63 бали) передбачає, що студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.

Оцінка «незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю» (35-59 балів) передбачає, що студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

Оцінка «незадовільно» з обов'язковим вивченням залікового кредиту» (1-34 бали) передбачає, що студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.